

III. SELİM DÖNEMİNDE KAYSERİ'DE FİYATLAR

Hamiyet SEZER(*)

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi açısından fiyat hareketleri incelenmesi gereken önemli bir konudur. "III. Selim Dönemi'nde Kayseri Şehir Hayatı" adlı yüksek lisans tezimizin çalışmaları sırasında bu döneme ait Kayseri'deki fiyatlar konusunda dökümanlar elde etmiştik. Bu dökümanları kullanarak söz konusu dönemde Kayseri'de bazı yiyecek ve kullanım maddeleri fiyatları hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Konumuza girmeden önce fiyatları etkileyen dönemdeki paranın durumuna bakmak gerekmektedir.

İncelediğimiz dönemde önceki dönemlerde olduğu gibi altın ve gümüşten yapılmış paralar kullanılmaktadır. Akçenin önceki dönemlerde esas para birikimi olmasına rağmen iyice değer kaybetmesi ve muhasebe sikkesi durumuna gelmesi nedeniyle bu dönemde kullanımı azalmış ve yerini kuruş, para denilen gümüş paralara bırakmıştır. Fakat, III. Selim'in ilk yıllarında Kayseri'deki narh listelerinde akçeye de rastlandığından bunlar aynen alınarak verilmiştir. Dönemin diğer gümüş paraları ise İkilik (Çifte Kuruş), Altmışlık (Çifte Zolota), Onluk ve Beşlik sikkeler idi. Tedavülde olan altın para çeşitleri ise İstanbul zer-Mahbubu, Fındık Altını, Mısır zer-Mahbubu, Trablusgarp, Tunus Cezayir Altınları, Yıldız Altını, Macar Altını, Kremisidir. Zaman zaman paraların ayarlarında değişiklikler yapılmıştır (1).

(*) Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

(1) Öztürk, Mustafa, Orta Anadolu'da Fiyatlar (1785, 1860, Basılmamış Doktora Tezi, D.T.C.F. 1983, s.4. Daha önceki dönemlerde paranın geçirdiği evreler ve fiyat hareketleri konusunda bkz. Akdağ, Mustafa "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti" BELLETEN XIII/49 (1949), s.497-564. İnalçık, Halil. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle" BELLETEN XV/57 (1951), s.629-634. Barkan, Ömer Lütfü, "XVI Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri", BELLETEN XXXIV/136 (Ekim 1970), s.557-607. Baykal, Bekir

III. Selim tahta geçtiğinde savaş devam etmekte, mali sıkıntı sürmekte idi. III. Selim'in ilk işi savaşa son vermek oldu. Sık sık fermanlarla altın paraların değerleri ayarlandı.

Burada bu fermanlardan örnekler vererek altın paranın değerindeki değişiklikleri açıklamaya çalışacağız. Karşılaştırma yapabilmek için de III. Selim'den önce bu konuda çıkarılmış olan bir ferman örneğindeki paranın değeri verilecektir.

III. Selim tahta çıkmadan önce Anadolu'ya gönderilen Aralık 1788 (1203 Rebiülahir) tarihli bir fermanla altın paraların değerleri ve bunlara uyulması bildirilmiştir. Bu fermana göre: İstanbul zer-Mahbubu, 3.5 kuruş, nisfiyyesi (yarımı) 70 para rub'u (çeyrek) 50 para, Mısır zer-Mahbubu 3 kuruş, nisfiyyesi 60 para, Fındık ve Macar altınları 5'er kuruş, Yıldız altını 5 kuruş 10 para olarak değerlendirilmiştir⁽²⁾.

1794'te çıkan bir fermanla altın fiyatları yeniden ayarlanmıştır. Buna göre; İstanbul zer-Mahbubu 5 kuruş, nisfiyyesi 100 para, rub'u 50 para, Atik ve Cedit altını 7 kuruş, nisfi 2 kuruş, Macar altını 7 kuruş, Yıldız Altını 7,5 kuruş olmuştur⁽³⁾. 1788'den 1794'e kadar altın fiyatlarında bir artış olduğu rakamlar karşılaştırıldığında görülmektedir.

25 Ağustos 1801 (15 Rebiülahir 1216) tarihli bir fermanın gönderilmesinden yapılan ayarlamalara uyulmadığı anlaşılmaktadır. Bu fermanla daha önce belirlenen değerler tekrarlanmakta ve bu miktarlardan fazla veya eksigine alınıp satılmaması emredilmektedir⁽⁴⁾.

Paranın değerindeki değişiklikler fiyatları da etkilemektedir.

İncelediğimiz dönemdeki fiyat hareketlerini sicillerden de takip edebilmekteyiz. Fiyatlar konusundaki bilgiyi narh defterleri, te-

Sıtkı. "Osmanlı İmparatorluğu'nda XVII ve XVIII, Yüzyıllar Boyunca Para Düzeni ile İlgili Belgeler" BELGELER IV/7-8 (1967), s.49-77. Sahillioğlu, Halil. "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden hareketinin Yeri (1300-1750) ODTÜ Gelişim Dergisi, Özel Sayısı (1978), s.1-38.

(2) Kayseri, Şer'iyye Sicili, D.166, s.67.

(3) Öztürk, Mustafa, a.g.e.s.3

(4) Kayseri Şer'iyye Sicili, D.177, s.187-189.

reke kayıtları ve devlet tarafından çıkarılan, ordunun veya İstanbul'un ihtiyacı olan maddeleri isteyen ve fiyatlarını belirten fermanlardan öğreniyoruz. Tereke ve fermanlarda verilen bilgileri narh defterleri ile karşılaştırmak mümkün olmamıştır. Çünkü hepsine karşılaştırma yapabileceğimiz aynı örnekleri bulamamaktayız.

Narh önceye dayanan ve Osmanlı Devleti'nde de önemli yeri olan bir uygulamadır. "Narh bir mal veya hizmet için ilgili resmi makamların tesbit ettiği fiyattır"⁽⁵⁾. Devlet fiyatların yükselmesi halinde halkın zarar görmemesi için resmi fiyatı belirler, bu fiyatlarda belli bir kâr payı da vardır. Buna narh denir ⁽⁶⁾. Narh azami fiyattır ve bundan fazlaya satmak yasaktır ⁽⁷⁾.

Narh genelde yiyeceklere mevsime göre konur. Örneğin ilk kuzu kesimi olan ilkbaharda ete narh konurdu. Meyve ve sebze fiyatlarını belirlerken de aynı yol izlenirdi. Yani mevsime göre düzenlenirdi. Ayrıca kuraklık, zamansız yağışlar sonucu ya da şiddetli kış dönemlerinde ürünler azalıp maliyet yükselince fiyatlar yeniden belirlenirdi. Paranın ayarının bozulması da fiyatları etkilediğinden yine düzenleme yapılmaktadır ⁽⁸⁾.

Narhın tesbitini bazan padişah fermanla kadılara duyurmakta idi. Ancak bu görev kadılar tarafından yürütülmektedir. Yani narhı kadılar saptamaktadır. Fakat bu işi tek başlarına yapmazlar, kadı başkanlığında fiyatı düzenlecek malların esnafının şeyhleri "bütün ulema, suleha, zabitan, hocalar, ayan eşrafın" toplanarak karar vermesi sonucu belirlenmektedir⁽⁹⁾. Yani şehrin ileri gelenleri de narhın belirlenmesinde rol oynamaktadırlar.

Belirlenen bu fiyatlar liste halinde sicillere kaydedilirdi. Bu listelerde genellikle yiyecek ve önemli ihtiyaç maddelerinin fiyatlarına rastlamaktayız. Bu listeler genelde sicillerin ya başında ya da sonunda yer almaktadır. İşte bu listelerden biz fiyatları izleyip karşılaştırma olanağına sahibiz.

(5) Kütükoğlu, Mübahat. Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri, İstanbul, 1983, s.3.

(6) Sahillioğlu, Halil. "Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1525 yılı Sonunda İstanbul'da Fiyatlar" *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 1 (Ekim 1967), s.36-40.

(7) Ergin, Osman Nuri. *Mecelle-i Umr-u Belediye*, İstanbul, 1922-1338 c.1, s.393

(8) Kütükoğlu, Mübahat, a.g.e.s.9-12

(9) Kayseri Şer'iyye Sicili, D.168, s.D.168, s.25, D.171, s.167.

Kayseri'de Fiyatlar

Narh defterlerinden alınan örnekler gıda maddeleri ve ihtiyaç maddeleri fiyatları olarak iki bölümde incelenmiştir.

Gıda Maddeleri

Gıda maddelerinin fiyatlarının oldukça iyi bir şekilde izleyebilmekteyiz. Narh listelerinde gıda maddelerinin ağırlık birimi olarak nügü kullanılmıştır. 1 nügü 200 dirhem o da 640 gram etmektedir.

1791 (1206) tarihinde gıda fiyatları şu şekildedir⁽¹⁰⁾.

Fındık	- nügüsü	-12	Akçe
Kızıl Üzüm	"	-19	"
Sade Yağ	"	-40	"
Aladağ Üzümü	"	-12	"
Kuyruk Yağı	"	-36	"
Don Yağı	"	-30	"
Yerli Bal	"	-40	"
Karaman Balı	"	-33	"
Şehir Helvası	"	-24	"
Tahin Helvası	"	-32	"
Tuz	batmanı	15	"

1792(1207) yılında ise ⁽¹¹⁾;

Fındık	nügüsü	-14	Akçe
Sade Yağ	"	-40	"
Aladağ Üzümü	"	-10	"
Kuyruk Yağı	"	-33	"
Yerli Bal	"	-40	"
Şehir Helvası	"	-24	"
Tuz	batmanı	-15	"

(10) Kayseri Şer'iyye Sicili, D.168, s.25, 15 Aralık 1791-17Rebiülahir 1206 Tarihli narh.

(11) Kay. Şer. Sic. D. 169, s.1-27 Kasım 1792, 12 Rebiülahir 1207 tarihli narh.

Bir yıl içinde fiyatlarda önemli bir değişiklik olmamıştır. Fındıkta iki akçe artış Aladağ Üzümünde iki akçe düşüş ve kuyruk yağında üç akçe düşüş dışında diğerlerinde bir değişiklik görülmemektedir.

1793 (1208) yılına gelindiğinde narh listesinde ağırlık birimi olarak kıyye kullanıldığını görmekteyiz. Kıyye 1,282 kg olup yaklaşık nügünün iki katıdır. Karşılaştırmada kolaylık sağlaması açısından kıyyeler nügüye (1 kıyye 2 nügü (çevrilmiştir).

1793'te fiyatlar şöyledir (12);

Fındık	- kıyyesi	-5 Para	- nügüsü	- 2.5 Para
Kızıl Üzüm	"	-8 Para	- nügüsü	-4 "
Sade Yağ	"	-17 Para	- nügüsü	-8,5 "
Aladağ Üzümü	"	-4 para	1 akçe nügüsü	
Don Yağı	"	-12 para	- nügüsü	-6 para
Yerli Bal	"	-15 para	- nügüsü	-7.5 para
Karaman Balı	"	-13 para	1 Akçe	
Şehir Helvası	"	-10 Para	1 Akçe	
Tahin	"	-10 Para	- nügüsü	-5 Para
Tuz		Batmanı	- 6 Para	

1794 (1209) yılına gelindiğinde fiyatlar (13);

Fındık	- nügüsü	- 16 Akçe
Kızıl Üzüm	"	- 6 Para
Sade Yağ	"	- 18 Para
Aladağ Üzümü	"	- 13 Akçe
Kuyruk Yağı	"	- 13 Para 1 Akçe
Don Yağı	"	- 12 Para
Yerli Bal	"	- 15 Para
Karaman Balı	"	- 13 Para 1 Akçe
Şehir Helvası	"	- 6 Para

Bu liste 1794 yılında fiyatlarda bir önceki yıla göre genelde iki kata yakın artış olduğunu göstermektedir. (Önceki listede ağırlık biriminin kıyye olduğuna dikkat edilmelidir.)

(12) Kay. Şer. Sic. D. 171, s.1, 1 Kasım 1793-25 rebiülahir 1208 tarihli narh.

(13) Kay. Şer. sic. D. 171, s.167, 24 Kasım 1794-1209 Cemazievvel guresi tarihli narh.

1795 (1210) yılında ise fiyatlar⁽¹⁴⁾;

Fındık	- nügüsü	- 4 Para	2 Akçe
Kızıl Üzüm	"	- 6 Para	2 Akçe
Sade Yağ	"	- 20 Para	
Kuyruk Yağı	"	- 14 Para	
(erimiş)			
Don Yağı	"	12 Para	
Yerli Bal	"	- 18 Para	
Karaman Balı	"	- 14 Para	1 Akçe
Şehir Helvası	"	- 11 Para	
Tahin	"	- 10 Para	
Tuz	Batmanı	- 6 Para	

1795 yılı için verilen örneklerden de görüldüğü gibi tuz ve don yağının fiyatı aynı kalırken diğerlerinde değişiklikler olmuştur.

1796 (1211) ile 1802 (1217) yıllarına ait narh listelerinde fiyat birimi olarak "meblağ" terimi kullanılmıştır⁽¹⁵⁾. Bu terime bir açıklık getirilemediğinden biz burada aynen kullandık. Bu tarihler için aşağıda verilecek örneklerde ağırlık birimi nügü, fiyat birimi de meblağ olarak kullanılmıştır (yanında fiyat birimi olmayan rakamlar meblağ olarak verilmiştir.)

	1796	1799	1800	1802
Fındık	18	16	19	19
Kızıl Üzüm	22	7 Para	24	24
Sade Yağ	57	70	60	-
Aladağ Üzümü	17	5 Para	19	18
Kuyruk Yağı	-	16 Para	45	36
Don Yağı	-	40	-	48
Yerli Bal	51	20	57	69
Karaman Balı	-	-	48	66
Şehir Helvası	-	32	36	40
Tahin	-	12 Para	40	36
Tuz Batmanı	18	6 Para	18	18

(14) Kay. Şer. Sic. D.173, s.5-5 Aralık 1795-21 cemazielevvel 1210 tarihli narh.

(15) Kay. Şer. Sic. D. 173, s.145, D.176, s.2, D.177, s.3, D.179, s.4-18 Kasım 1796-17 Cemazielevvel 1211, 21 Aralık 1799-13 Recep 1213, 13 Aralık 1800-26 Recep 1215, 18 Aralık 1802-21 Şaban 1217 tarihli narh listeleri.

Tablodan da görüldüğü gibi 1796-1802 yılları arasında çok büyük değişiklikler olmayıp yalnız 1799 yılında düşüşler gözlenmektedir.

1808 (1223) yılında yani incelediğimiz dönemin sonunda bir artış olduğu gözlenmektedir⁽¹⁶⁾. Bu sırada fiyatlar şu şekildedir.

Fındık	nügüsü	- 9 Para
Kızıl Üzüm	"	- 8 Para
Sade Yağ	"	- 32 Para
Aladağ Üzümü	"	- 7 Para
Don Yağı	"	- 20 Para
Yerli Bal	"	-25 Para
Karaman Balı	"	- 22 Para
Tahin	"	-16 Para

Bütün bu verilen örnekler bir çizelgede toplandığı zaman fiyatlardaki artış ve düşüşler daha iyi görülecektir. Tabloda ağırlık birimi nügüdür.

	1791	1792	1793	1794	1795	1799	1808
Fındık	12 Akçe	14 Akçe	2,5 Para	16 Akçe	4 Para 2 Akçe	-	9 Para
Kızıl Üzüm	19 Akçe	-	4 Para	6 Para	6 Para 2 Akçe	7 Para	8 Para
Sade Yağ	40 Akçe	40 Akçe	8,5 Para	18 Para	20 Para	-	32 Para
Aladağ Üzümü	12 Akçe	10 Akçe	-	13 Akçe	-	5 Para	7 Para
Kuyruk Yağı	36 Akçe	33 Akçe	-	13 Para 1 Akçe	14 Para	16 Para	-
Don Yağı	30 Akçe	-	6 Para	12 Para	12 Para	-	20 Para
Yerli Bal	40 Akçe	40 Akçe	7,5 Para	15 Para	18 Para	-	25 Para
Karaman Balı	33 Akçe	-	-	13 Para 1 Akçe	14 Para 1 Akçe	-	22 Para
Şehir Helvası	24 Akçe	24 Akçe	-	31 Akçe	11 Para	-	-
Tahin	32 Akçe	-	5 Para	-	10 Para	12 Para	16 Para
Tuz Batmanı	15 Akçe	15 Akçe	6 Para	6 Para	6 Para	6 Para	-

1215, 18 Aralık 1802-21 Şaban 1217 tarihli narh listeleri.

(16) Kay. Şer. Sic. D.182, s.3-29 Nisan 1808-3 Rebiülahir 1223 tarihli narh.

Çizelgeden de anlaşıldığı gibi 1793'te fiyatlarda düşüş olmuş sonra yükselmiştir. Tuzun fiyatının ise incelediğimiz yıllarda sabit kaldığını görmekteyiz.

Önemli gıda maddelerinden biri olan et fiyatları hakkında detaylı bilgiye narh listelerinde rastlayamadık. Yalnız bir kaç listede bulduklarımızı burada vermekte fayda gördük.

1792 (1207) yılında koyun etinin nügüsü 12 akçedir. Sığır eti ise 7 akçedir⁽¹⁷⁾. 1794 (1209) yılında koyun etinin nügüsü 4 para⁽¹⁸⁾. 1795 (1210) yılında ise koyun etinin nügüsü 5 para, sığır etinin de 3 para olmuştur⁽¹⁹⁾. Görüldüğü gibi koyun eti ve sığır etinde çok fazla bir artış olmamıştır.

İhtiyaç Maddeleri

İhtiyaç maddelerinde de gıda maddelerindeki durumu görmek mümkündür. Yine bunlardan seçtiğimiz örnek maddelerle durumu açıklamaya çalışacağız.

1791 (1206) yılında ihtiyaç maddelerinin fiyatları şu şekildedir⁽²⁰⁾;

Girit Sabunu -nügüsü	- 42 Akçe
Bezir Yağı	" - 24 Akçe
Mum	- 27 Akçe
At Nalı	- 24 Para
Merkep Nalı	- 12 Para

1792 (1207) yılında fiyatlar şöyledir⁽²¹⁾;

Girit Sabunu - nügüsü	- 42 Akçe
At Nalı	- 27 Para
Merkep Nalı	- 40 Para
Kömür - batmanı	- 7 Para

(17) Kay. Şer. Sic. D.169, s.1-27 Kasım 1792-12 Rebiülevvel 1207 tarihli narh.

(18) Kay. Şer. Sic. D.171, s.167-24 Kasım 1794-1209 yılı Cemazielevvel guresi tarihli narh.

(19) Kay. Şer. Sic. D.173, s.5, 3 Aralık 1795-21 Cemazielevvel 1210 tarihli narh.

(20) Kay. Şerh. Sic. D.168, s.25-15 Aralık 1791-17 Rebiülahir 1206 tarihli narh.

(21) Kay. Şer. Sic. D.169, s.1-27 Kasım 1792-12 Rebiülahir 1207 tarihli narh.

1794 (1209) yılına geldiğimizde Girit Sabununun nügüsü 15 para, Bezir Yağı ise 12 para olmuştur⁽²²⁾.

1795 (1210) yılında fiyatlar şöyledir⁽²³⁾;

Girit Sabunu - nügüsü	- 18 Para
Bezir Yağı	" - 9 Para 1 Akçe
At Nalı	- 32 Para
Merkep Nalı	- 16 Para
Kömür batmanı	- 8 Para

1799 (1213) yılında Girit Sabunu 22 para, Bezir 5 para, Mum 11 para olmuştur⁽²⁴⁾.

1808 (1223) yılına geldiğimizde ise fiyatlar şu şekildedir: Bezir Yağının nügüsü 32 para, Bezir 7 para, kömürün batmanı 123 para, At nalı 50 para, Merkep Nalı 25 para olmuştur⁽²⁵⁾.

Verdiğimiz bu örnekler bize çok fazla değilse bile gıda maddelerinde olduğu gibi bir artışın olduğunu göstermektedir.

Siciller üzerinde çalışmalarımız sırasında sadece yiyecek değil az da olsa bez ve hammaddesi, hububat, canlı hayvan, eşya, taşınmaz malların fiyatları ve ücretler konusunda bilgilere de rastladık. Bunlar narh listeleri dışında tereke ve fermanlarda yer almaktadır.

Bez ve Hammaddesi

1791 (1206)'de Künçek Keteninin nügüsü 54 akçe, Hums Keteni 48 akçe, Pamuk ise 41 akçedir⁽²⁶⁾. 1799'da pamuğun nügüsü 23 para, hums keteni 20 para, künçek keteni de 22 paradır⁽²⁷⁾. 1808 (1223) yılına geldiğimizde hums keteninin nügüsü 32 para, künçek keteninin ise 35 para olmuştur⁽²⁸⁾. Verilen örneklere dikkat edildiğinde dönemin sonuna doğru artış olduğu görülmektedir.

(22) Kay. Şer. Sic. D.171, s.167-24 Kasım 1794-1209 Cemazievvel guresi tarihli narh.

(23) Kay. Şer. Sic. D.173, s.5-3 Aralık 1795-21 Cemazievvel 1210 tarihli narh.

(24) Kay. Şer. Sic. D.176, s.2, 21 Aralık 1799-13 Recep 1213 tarihli narh.

(25) Kay. Şer. Sic. D.182, s.3, 29 Nisan 1808-3 Rebiülahir 1223 tarihli narh.

(26) Kay. Şerh. Sic. D.168, s.25

(27) Kay. Şer. Sic. D.176, s.2

(28) Kay. Şer. Sic. D.182, s.3

Hububat Fiyatları

Hububat fiyatları konusunda narh listelerinde bilgi yer almaktadır. Bununla ilgili ordunun ihtiyacını karşılamak için çıkarılan emirlerde örneklere rastlamaktayız. 15 Eylül 1798 (4 rebiülahir 1213) de buğdayın bir İstanbul kilesi (36 okka) nakliyesi ile 30 akçe, unun ise 60 akçe üzerinden alınacağı emredilmektedir⁽²⁹⁾. 29 Temmuz 1799 (25 Safer 1214) de Kayseri'ye yeni bir emir yazılarak önceden istenen buğdayın bir kısmının gönderilmediği kalan miktarın kilesinen (1 kile 25,6 kg) 6 paradan alınarak gönderilmesi isteniyordu⁽³⁰⁾. 29 Haziran 1801 (17 Safer 1216) da çavdarın müdü (1 müd 20 İstanbul kilesidir) 8 kuruş, buğdayın 8 kuruş üzerinden alınması bildirilmektedir⁽³¹⁾. 11 Haziran 1802 (9 Safer 1217) tarihli başka bir emirde buğdayın kilesinin 90 paradan alınarak orduya gönderilmesi istenmektedir⁽³²⁾. Görüldüğü gibi hububat fiyatları değişiklik göstermektedir. Bu örnekler devletin belirlediği fiyatlardır.

Hububatlar hakkında tereke kayıtlarından da bilgi edinebilmekteyiz. Terekelerde bilindiği gibi ölen kişilerin kalan mallarına mahkemede biçilen değer yer almaktadır. Buradaki değerler resmi fiyatta tabi olmayan ürünlere piyasa fiyatını ifade etmektedir. Biz de incelediğimiz terekelerde birkaç örneğe rastladık. 21 Ekim 1796 (18 Rebiülahir 1211) tarihli bir terekede unun müdü 20 kuruş, 5 kile buğdayın yarı hissesi 8 kuruş olarak belirtilmektedir⁽³³⁾. 3 Ocak 1799 (25 Recep 1213) tarihli başka bir terekede 11 kile buğday 14 kuruş olarak değerlendirilmiştir⁽³⁴⁾.

Canlı Hayvan Fiyatları

Bu konuda elimizde dönemi ait sicillerden fazla veri geçememiştir. Yalnız tereke kayıtlarında ve ordunun ihtiyacını karşılamak için çıkan emirlerde az da olsa bilgiye rastlanılmaktadır. Örneğin 25 Kasım 1788 (25 Safer 1203) tarihli terekede 268 koyunun bedeli 804 kuruş olarak belirtilmiştir. Koyunun tanesi 3 kuruşa gelmekte-

(29) Kay. Şer. Sic. D.176, s.50

(30) Kay. Şer. Sic. D. 176, s.77

(31) Kay. Şer. Sic. D. 177, s.175.

(32) Kay. Şer. Bic. D. 178, s.56

(33) Kay. Şer. Sic. D.173, s.147.

(34) Kay. Şer. Sic. D. 176, s.16

dir⁽³⁵⁾. 15 Eylül 1798 (rebiülahir 1213) tarihli bir emirde ise bir koyunun 180 akçeden alınarak orduya gönderilmesi istenmektedir. ⁽³⁶⁾. 29 Aralık 1799 (1214 Şaban başı) tarihli başka bir emirde ise koyun niteliğine göre değerlendirilerek, fiyatı kart ve erkek koyun 75 para, şişik koyun 60 para olarak saptanmıştır⁽³⁷⁾. Hayvanların fiyatı niteliklerine göre yaşlı, güçlü, sağlıklı vs. olmaları gözönünde tutularak belirlenmekte idi.

Eşya Fiyatları

Eşya fiyatları hakkındaki bilgiyi de yine tereke kayıtlarında bulmaktayız. Bunlar evlerde kullanılan yorgan, yatak, kilim gibi eşyalardır. Fiyatları piyasa değeri olup, bunlara değer biçen kişilere, eşyaların eksikliğine yeniliğine, yapıldığı ürün cinsine göre değişiklik göstermektedir.

25 Kasım 1788 (25 Safer 1203) tarihli terekede üç adet döşek 20 kuruş, yedi adet kilim 60 kuruş olarak belirlenmiştir⁽³⁸⁾. Bir döşek yaklaşık 6,5 kuruş, kilim de 8,5 kuruş olmaktadır. 1791 Eylül (1206 Safer) tarihli terekede sekiz yorgan 40 kuruş (tanesi 5 kuruş) dört döşek 20 kuruş (tanesi 5 kuruş) olmuştur⁽³⁹⁾. 11 Ağustos 1794 (13 Muharrem 1209) tarihli terekede iki döşek 10 kuruş olarak belirlenmiştir. Aynı terekede dört yorgan 15 kuruş, kahve takımı da 2 kuruş olarak gösterilmiştir⁽⁴⁰⁾. 17 Aralık 1798 (9 Recep 1213) tarihli terekede dört kilim 20 kuruş, iki döşek 20 kuruş, yorganın tanesi 4 kuruş olarak belirtilmektedir⁽⁴¹⁾. 17 Nisan 1803 (23 Zilhicce 1217)te yorgan 15 kuruş, cedit (yeni) kilim 18 kuruş, kahve takımı 10 kuruştur⁽⁴²⁾. 6 Ağustos 1803 (15 Rebiülahir 1218) tarihli terekede ise üç yorgan 12 kuruş, kahve ve takımı 2 kuruş olarak gösteril-

(35) Kay. Şer. Sic. D. 166, s.64.

(36) Kay. Şer. Sic. D. 176, s.50

(37) Kay. Şer. Sic. D.176, 71

(38) Kay. Şer.Sic. D.166, s.64

(39) Kay. Şer.Sic. D. 168, s.24

(40) Kay. Şer. Sic. D.171, s.173

(41) Kay. Şer. Sic. D. 176, s.7

(42) Kay. şer. Sic. D.179, s.82

miştir⁽⁴³⁾. 30 Mayıs 1805 (1220 Rebiülevvel başı) tarihli bir terekede de dört yorgan 16 kuruş döşek 10 kuruş *olarak belirtilmiştir* ⁽⁴⁴⁾. Bu verilen örnekleri bir tabloda gösterdiğimizde değişiklikler daha iyi görülecektir. Tablodaki fiyat birimi kuruş olarak ve eşyaların tanesinin fiyatı verilmiştir.

	1788	1794	1798	1803	1805
Yorgan	-	3,75	4	15	4
Döşek	6,5	5	10	-	10
Kahve Takımı	-	2	-	10	-
Kilim	8,5	-	5	18	-

Burada fiyatların arttığı ya da azaldığı konusunda bir hüküm vermenin yanlış olacağı kanısındayız. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi bu eşyaların fiyatları belirleyen kişiye ve eşyanın niteliğine göre değişmektedir. O dönemdeki eşya fiyatlarına örnek olması açısından bunlar verilmiştir.

Taşınmaz Malların Fiyatları

Bunlar arasında menzil (ev), bağ, bahçe, tarla gibi mülklerin değerleri yer almaktadır. Bunlardan vereceğimiz örnekler III. Selim dönemindeki fiyatları hakkında bir fikir verecektir. 6 Ağustos 1803 (15 Rebiülahir 1218) tarihli bir terekede⁽⁴⁵⁾ Bahçıvan mahallesinde bir menzil 350 kuruş, Çukurova karyesinde (köy) bir bağ 150 kuruş olarak yer almaktadır. 7 Ekim 1798 (25 Rebiülahir 1213) tarihli başka bir terekede de⁽⁴⁶⁾ Gesi karyesinde bir menzilin 1000 kuruş olduğu görülmektedir. 9 Eylül 1806 (23 Cemazielahir 1221) tarihli bir terekede⁽⁴⁷⁾ Kalenderhane mahallesindeki bir menzil ise 800 kuruş olarak belirtilmektedir.

25 Kasım 1788 (25 Safer 1203) tarihli bir terekede (48) Hisarcık karyesinde bir bahçenin yarım hissesinin 300 kuruş (tamamı 600 kuruş olur), Sarmısaklı karyesinde beş tarlanın yarım hissesinin 500 kuruş. Germer karayesi yakınında dört tarlanın yarım hisse-

(43) Kay. Şer. Sic. D.179, s.127

(44) Kay. Şer. Sic. D.180, s.61

(45) Kay, Ser. Sic. D.179, s.127

(46) Kay. Şer. D.175, s.97

(47) Kay. Şer. Sic. D.181, s.104

(48) Kay. Şer. Sic. D. 166, s.64

sinin 400 kuruş olarak kaydedildiğini görmekteyiz. 29 Ekim 1798 (19 Cemazielevvel 1213) tarihli terekede⁽⁴⁹⁾. Yenice mahallesinde bir bağ 300 kuruş, Hacı Kılıç mahallesinde bir sebze bahçesi de 1100 kuruş olarak belirtilmiştir.

Bağ, bahçe, tarla, menzil fiyatlarının buldukları yerlere, niteliklerine göre değiştiği anlaşılmaktadır.

Ücretler

Ücretler konusunda incelediğimiz dönemde sicillerde ayrıntılı kayıtlara rastlayamadık. Yalnız vakıflara bağlı olan cami, mescit, kütüphane gibi yerlerde bulunan bazı görevlilerin aldıkları ücretleri atama beratlarından saptayabildik.

Hatip, müezzin, cüzhan gibi görevlilerin ücretlerine "vazife" adı verilmektedir. Kayseri'de Hacı Çelebi Vakfına bağlı bir cüzhan (namazlardan önce Kur'an'dan birer cüz okumakla görevli cami çalışanı) günlük 1 akçe vazife, Hasanlı mahallesindeki Mescid-i Şerifte bir müezzin günlük bir akçe vazife almaktadır⁽⁵⁰⁾.

Kayseri'de Mehmet Raşit Efendi (eski reisülküttaplardan) tarafından yaptırılmış olan kütüphanenin vakfiyesinde buradaki görevlilerin bazılarının ücretleri de belirtilmiştir. Buna göre günlük 120 akçe ile bir kişi hafız-ı kütüp (kütüphaneci) olacak, müteveli olan kişi kütüphanenin zamanında açılıp kapanmasını, kitapların korunmasını sağlayacak, bu görevlerin yapılmasına başkanlık edecek, bunun için günlük 10 akçe alacak, 30 akçe de kaymakamlık görevinden alarak toplam ücreti 40 akçe olacaktır⁽⁵¹⁾.

Sonuç

Kayseri'de III. Selim döneminde gıda ve ihtiyaç maddelerinin ücretlerinde dönemin sonlarına doğru artışlar olmuştur. Diğer ürün-

(49) Kay. Şer. Sic. D. 175 s.105

(50) Kay. Şer. Sic. D.171, s.301

(51) Kay. Şer.sic. D.175, s.46

lerin fiyatları ise zamana, belirleyen kişilere ve niteliklerine göre belirlenmektedir. Bunlar genelde piyasa fiyatlarıdır.

III. Selim dönemi bilindiği gibi savaşların ve yeni düzenlemelerin olduğu bir dönemdir. Bu sırada Avrupa'da büyük ilerlemeler yapılmıştır. Osmanlı Devleti ise savaşlar, iç karışıklıklar arasında bu sırada yenilik çalışmaları yapmaya çalışmaktadır. Böyle bir ortamda fiyatların çok artmış olabileceği düşünülebilir. Ancak verilen örneklerden de görüldüğü gibi Kayseri'de fiyatlarda çok fazla artış olduğunu söyleyemeyiz. Artış tabiki olmuş ancak böyle bir ortamda normal olduğu görülmelidir. Artışın çok olmaması devletin fermanlarla sık sık ilan etmesi ve sıkı bir narh uygulamasından kaynaklanıyor olmalıdır.